

Wrocław, 17.05.2023

Prof. dr hab. Artur Błażejowski
Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego
Ul. Szewska 48
50-139 Wrocław

**Ocena dorobku naukowego dr. Michała Grygla
w związku z postępowaniem o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego prowadzonym
na Wydziale Archeologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza**

Pan Dr Michał Grygiel przedstawił swój dorobek naukowy w naukowy, w formie wykazu osiągnięć naukowych oraz autoreferatu. Ten ostatni, dobrze opisuje dorobek naukowy Habilitanta, aczkolwiek jest nadzwyczaj obszerny, zawiera zbędne, moim zdaniem, elementy autopromocji i podaje nieistotne nieraz szczegóły i opinie, dotyczące dorobku naukowego, zakłócające percepcję meritum.

Jako podstawę postępowania Dr Michał Grygiel wskazał dzieło *Narodziny środkowoeuropejskiego Barbaricum*, w którego skład wchodzi: trzy monografie, rozdział w monografii oraz trzy artykuły, powiązane ze sobą merytorycznie. Druga ze wskazanych monografii, mianowicie *Chronologia przemian kulturowych w dobie przełomu starszego i młodszego okresu przedrzymskiego na Niżu Polskim*, Łódź 2018, to rozszerzona i przeredagowana wersja dysertacji doktorskiej Habilitanta. Mimo zmian wprowadzonych do tekstu, w moim przekonaniu nie może być brana pod uwagę jako element dzieła związanego z przedmiotowym przewodem habilitacyjnym. Rozumiem powiązanie merytoryczne pozostałych prac z tą właśnie monografią, jednakże uważam za niewłaściwe włączenie jej do zbioru dzieła. Informacje zawarte w tej książce traktuję jako uzupełniające i wyjaśniające tezy podniesione w pozostałych pracach, wskazanych przez Habilitanta. Odniosę się do tej pracy w części recenzji dotyczącej dorobku naukowego Pana Dr. Grygla.

Ocena dzieła będącego postawą postępowania w sprawie uzyskania stopnia doktora habilitowanego: *Narodziny środkowoeuropejskiego Barbaricum*

Publikacje składające się na dzieło dotyczą przede wszystkim przemian kulturowych w Europie Środkowej w okresie przedrzymskim, szczególnie zaś problemu latenizacji i relacji

kultury celtyckiej z innymi jednostkami kulturowymi. Z drugiej strony, w licznych pracach Habilitant powraca do omawiania roli kultury jastorfskiej w kształtowaniu się oblicza kulturowego Barbaricum w okresie przedrzymskim.

Najważniejsza praca wchodząca w skład ocenianego dzieła to bez wątpienia monografia *Osadnictwo celtyckie w zachodniej Małopolsce. Ze studiów nad grupą tyniecką*, Kraków 2022. Od czasu publikacji Prof. Zenona Woźniaka i P. Poleskiej, to bodaj najważniejsza książka poświęcona zagadnieniom tzw. grupy tynieckiej, a szerzej, problemom latenizacji na obszarze Małopolski. Ma ona klasyczny, sprawdzony układ – po części wstępnej następuje dokładna analiza materiałów omawianej grupy kulturowej, wedle poszczególnych kategorii znalezisk. Artefakty zostały opisane i przeanalizowane z dużą starannością.

Co ważne, Autor specyficznie traktuje omawiane materiały z Małopolski zachodniej – do zbioru włącza nie tylko te, tradycyjnie zaliczane do grupy tynieckiej, ale także do tej pory określane jako typowo lateńskie czy celtyckie, pochodzące z tego obszaru. Co ciekawe, w omawianiu początków grupy uwzględnione zostały materiały wczesnolateńskie, zaś w opisie sytuacji kulturowej ujęto też schyłek okresu halsztackiego.

Monografia ta mieści się w nurcie badań Habilitanta poświęconym szeroko rozumianej latenizacji. Zwraca on uwagę na ogromną rolę, jaką odegrała, jak sam napisał „maleńka populacja celtycka zamieszkująca w okolicach Krakowa”. To uproszczenie, z czego Autor na pewno zdaje sobie sprawę. Po pierwsze – musimy podchodzić bardzo ostrożnie do kwestii etnicznych, czy też przynależności plemiennej. Autor na pewno zdaje sobie z tego sprawę, jednakże w mojej opinii stosuje zbyt uproszczenie jednoznacznie określając mieszkańców lessów podkrakowskich w okresie lateńskim jako etnicznych Celtów. Rola podkrakowskiej enklawy lateńskiej w inicjowaniu przemian kulturowych na obszarze Odry i Wisły była zapewne znaczna, na pewno jednak owe przemiany przebiegały wielotorowo, w kontakcie z szerokimi obszarami starożytnej Europy.

Inną monografią, wskazaną przez Habilitanta jako element przewodni, to praca trzech autorów: Michała Grygla, Ryszarda Grygla i Waldemara Stasiaka *Gola pod Jaraczewem w pradziejach*, Łódź 2019. To solidna, dwujęzyczna praca stanowiąca opracowanie materiałów ze stanowiska w Goli od epoki kamienia po wczesny okres rzymski. W naszym przypadku chodzi oczywiście o materiały kultury przeworskiej z okresu przedrzymskiego i wczesnorzymskiego. Rozdział omawiający te materiały już samym tytułem oddaje wagę, jaką Autor przywiązuje do ich analizy *W dobie wielkich przemian kulturowych młodszego okresu przedrzymskiego i wczesnego okresu rzymskiego* (napisane wraz z W. Stasiakiem). Są to zabytki sepulkralne, rzeczywiście mające bardzo ciekawe cechy kulturowe, dające możliwości

szerszych badań procesu latenizacji kultury przeworskiej. Autor wraz ze współautorami przeprowadził dokładną analizę znalezisk (artefaktów i obiektów) na szerokim tle kulturowym. Poruszono także zagadnienia związane z osadnictwem, a dokładniej tłem osadniczym badanego stanowiska aż po okres wędrówek ludów. Prezentowane materiały są bardzo ciekawe a spostrzeżenia zamieszczone w monografii bardzo ciekawe. Uważam jednak, że związek omawianej książki (a właściwie jednej z jej części) z dziełem wskazanym do oceny jest dość luźny.

Przejszć wypada do pozostałych prac, stanowiących podstawę przewodu habilitacyjnego. Pierwsza z nich to dobrze wśród specjalistów znany rozdział monografii *The Jastorf Culture in Poland*, Oxford 2015 (pozostali autorzy to Z. Woźniak, H. Machajewski i A. Michałowski), *The Jastorf Culture in Polish Lowland*. Rozdział ten omawia ważne procesy przemian kulturowych w Europie Środkowej. Oczywiście jednak, w sposób naturalny, związany jest tematycznie raczej z monografią, którą w mojej recenzji wykluczyłem z cyklu publikacji stanowiących podstawę postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego, czyli *Chronologia przemian kulturowych z dobie przełomu...*, gdzie poruszane są przede wszystkim problemy związane z kulturą jastorfską i jej wpływem na rozwój kulturowy Europy Środkowej. Tę samą problematykę Autor podjął w kolejnym artykule, opublikowanym w t. LXVI *Wiadomości Archeologicznych*, mianowicie *Kultura jastorfska na Niżu Polskim. Próba określenia chronologii, zasięgu i powiązań*. Ta bardzo dobra praca systematyzuje zagadnienia periodyzacji omawianej kultury w dorzeczach Odry i Wisły. W naturalny sposób poprzedza ona dużą monografię z 2019 r., opartą na znacznie większej bazie źródłowej i zawierającą dużo więcej uwag i wniosków.

Już jednak kolejne dwie prace wyraźnie związane są od względem podjętej problematyki z monografią poświęconą grupie tynieckiej. Pierwsza z nich to omówienie osadnictwa tejże grupy w Zagórzycach, pow. kazimierski, opublikowana w Niemczech w 2017 r. w dwujęzycznym tomie *Ceramika osadowa kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego* pod redakcją M. Meyera, P. Łuczkiwicza i B. Rauchfuß. Chociaż generalnie zamysłem redaktorów było wydać tom dedykowany ceramice osadowej, Habilitant w swojej publikacji przedstawił także obiekty, innego rodzaju artefakty i odniósł się to problematyki osadniczej. Są tam jednak cenne uwagi odnośnie do procesu latenizacji i styku kultur lateńskiej i przeworskiej w zachodniej Małopolsce.

Podobne zagadnienia badawcze, choć inaczej ujęte, znalazły się w anglojęzycznej pracy *The Coinage of Celtic Boii from Western Lesser Poland*, będącej rozdziałem w książce *Walking among ancient trees* wydanej w Łodzi w 2022 r. pod redakcją Habilitanta oraz Petera Obsta. W

tym przypadku latenizacja omawiana jest przez pryzmat, jak głosi tytuł rozdziału, znalezisk monet. Pracę tę uważam za bardzo istotną i pożyteczną. Zebrano w niej większość istotnych informacji dotyczących celtyckich monet grupy tynieckiej, przy czym uczyniono to w oparciu o bardzo solidną wiedzę i dobrą znajomość numizmatów lateńskich na szerokim tle kulturowym Europy Środkowej. Praca ta stanowi bardzo duży wkład Autora w syntezę wiedzy o grupie tynieckiej i o procesie latenizacji w „głębokim Barbaricum”. Można tam znaleźć nie tylko dokładne skartowanie znalezisk, ale także zestawienia liczbowe i studia porównawcze, które stanowią dobry materiał pomocniczy i niejako ilustracyjny do studiów nad przemianami kulturowymi w dorzeczach Odry i Wisły.

Jeśliby chcieć podsumować omówienie prac przedstawionych przez Habilitanta do oceny jako odstawa przewodu, trzeba wyraźnie wyróżnić autorską monografię omówioną na początku niniejszej recenzji, poświęconą grupie tynieckiej oraz właśnie tę pracę wskazaną powyżej, poświęconą monetom celtyckim. Uzupełnieniem tych dwóch niejako jest publikacja dotycząca osady w Zagórzycach. Prace te mają dużą wartość naukową, stanowią znaczny wkład Autora w rozwój dyscypliny naukowej, nie pozostawiają wątpliwości co do tego, że Dr M. Grygiel to dojrzały i samodzielny badacz. W znacznej mierze systematyzują wiedzę na temat wyróżnionej przed laty, „celto-przeworskiej” grupy tynieckiej i będą stanowiły dla specjalistów lekturę konieczną dla badań nad problematyką wpływów celtyckich nie tylko w kulturze przeworskiej.

Pozostałe prace wskazane przez Autora są z wymienionymi wyżej dość luźno powiązane. Mieszczą się w zasadzie w nurcie badawczym, podjętym przez niego jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora. Chodzi oczywiście o badania poświęconej kulturze jastorfskiej na Niziu Polskim, jej chronologii i przemianom, a także jej wpływom na przemiany kulturowe w środkowoeuropejskim Barbaricum.

Monografia napisana we współautorstwie, poświęcona wynikom badań w Goli, jest w zasadzie uzupełnieniem wcześniej wymienionych zestawów prac i jest z nimi luźno powiązana, jako opracowanie typowo materiałowe. Jest to jednak praca wartościowa i dobrze wydana, wzbogacająca wiedzę o badanym rejonie osadnictwa kultury przeworskiej.

W mojej opinii wśród osiągnięć wskazanych jako podstawa postępowania mogły znaleźć się wyłącznie prace dedykowane grupie tynieckiej i latenizacji, stanowiące wyraźną całość i dobrze się uzupełniające, a przy tym nowatorskie i dobrze przemyślane. Byłoby to absolutnie wystarczające, a przy tym spójne.

Ocena pozostałej, istotnej aktywności naukowej Habilitanta

Dorobek publikacyjny Dr. Michała Grygla nie jest pokaźny pod względem liczebnym, ale znaczny pod względem objętościowym. Moim zdaniem najważniejszą publikacją jest tu monografia *Chronologia przemian kulturowych w dobie przełomu starszego i młodszego okresu przedrzymskiego na Nizinie Polskiej*, którą, jak wspomniałem, wyłączam z listy prac stanowiących podstawę przewodu habilitacyjnego. Jest to książka ogromnej objętości, będąca wynikiem bardzo solidnej pracy źródłoznawczej. Jak wspomniałem wcześniej, jest ona głównym elementem ogromnego dorobku Habilitanta w zakresie badań nad kulturą jastorfską. Doceniam przede wszystkim walor źródłoznawczy tej monografii. Zamieszczone w niej zestawienia to bardzo dobry materiał porównawczy dla dalszych badań nad okresem przedrzymskim na obszarze dzisiejszej Polski. Bardzo doceniam oryginalne i w pełni indywidualnie wypracowane podejście Autora do tych zagadnień. Uważam jednak, że jego interpretacje dotyczące identyfikacji materiałów kultury jastorfskiej na szerokich polaciach Niziny Polskiej noszą czasem znamiona nadinterpretacji. Przypisywanie niektórym zespołom zabytków przynależności do kręgu jastorfskiego bywa zbyt daleko idące. Obecność specyficznych cech – zwłaszcza ceramiki, może być wyjaśniana inaczej. Nie tu jednak miejsce na polemikę. Interpretacja to wolny wybór Autora, a jego zadaniem, jak każdego badacza, będzie weryfikacja dokonanych wcześniej spostrzeżeń. Dodać jeszcze trzeba, że to właśnie interpretacja materiałów doprowadza Pana Dr. Grygla do konstatacji w zakresie chronologii okresu przedrzymskiego w tej części barbarzyńskiej Europy. W sposób naturalny rzutuje to na inne jego prace dotyczące tego okresu. Wiąże się także z dalszymi interpretacjami niektórych znalezisk oraz przypisywaniem roli sprawczej populacjom reprezentującym jastorfski model kulturowy w przemianach osadniczych i kulturowych między Bałtykiem a Morzem Czarnym.

Niewątpliwie, dorobek Habilitanta w zakresie badań nad kulturą jastorfską jest pokaźny. Brał udział, jeszcze jako magister, w powstaniu książki pod redakcją Prof. Henryka Machajewskiego *Kultura jastorfska na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej*, którą uważam za jeden z kamieni milowych w badaniach nad okresem przedrzymskim w Polsce. Widzę tę publikację jako punkt wyjścia do następnych prac i osiągnięć M. Grygla.

Ciekawy, nowy nurt badań Habilitanta obejmuje prace z zakresu badań militariów starożytnych. Trzeba tu docenić publikację (wraz z M. Biborskim) w czasopiśmie *Germania*, istotnie bardzo prestiżowym (jak to określił M. Grygiel).

Docenić trzeba także publikowanie przez Dr. Michała Grygla licznych materiałów źródłowych, nie tylko datowanych na okres lateński czy rzymski. To bardzo wartościowe

wywiązywanie się z zawodowego obowiązku archeologa. Wiele z tych zabytków pochodzi z autorskich wykopalisk, prowadzonych indywidualnie czy w zespołach badawczych.

Habilitant prezentował swoje badania na licznych konferencjach naukowych w kraju i za granicą. Odbywał staże naukowe w różnych placówkach badawczych i muzealnych (m.in. w Niemczech i Danii). Był członkiem krajowych i międzynarodowych zespołów, realizujących projekty badawcze. Jest jednym z inicjatorów i współorganizatorem seminariów SIDEROS, specjalistycznych spotkań poświęconych archeologii epoki żelaza, mających już dobrą tradycję i ważnych dla wymiany poglądów, szczególnie młodych badaczy Barbaricum.

Nie ulega wątpliwości, że jest naukowcem doskonale rozpoznawalnym w środowisku specjalistów z zakresu archeologii Barbaricum, o znaczącym dorobku i ugruntowanej już pozycji. Wydaje się, że spod jego pióra powinny wyjść liczniejsze prace anglojęzyczne, w zagranicznych czasopismach fachowych, które ułatwiłyby weryfikację zawartych w nich tez a zarazem udostępniłyby szerszemu gronu odbiorców znaczące dokonania Autora.

Dorobek dydaktyczny, nie podlegający tu w zasadzie ocenie, łączy się z zajmowanym przez dłuższy czas przez Habilitanta stanowiskiem asystenta w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. To bardzo dobrze, że tak dociekliwy badacz dzielił się swoim dorobkiem z młodymi adeptami zawodu.

Podsumowanie

Przedstawiony przez Dr. Michała Grygla dorobek, będący podstawą postępowania w zakresie uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie archeologia jest znaczący. Jak podkreśliłem wyżej, w niniejszej recenzji nie uwzględniam tu monografii wydanej w 2019 r. *Chronologia przemian kulturowych...* Ten jednak zestaw publikacji, który uwzględniłem to prace bardzo ważne dla rozwoju dyscypliny, wskazujące jednoznacznie, że ich Autor to badacz dojrzały, umiejętnie przedstawiający swoje tezy, dociekliwy, prowadzący studia źródłoznawcze na wysokim poziomie. Dorobek ten w zupełności spełnia wymogi przewidziane odpowiednimi przepisami i uprawnia do uzyskania stopnia doktora habilitowanego.

Znacząca i ważna dla archeologii Barbaricum, czy szerzej – epoki żelaza, jest również jego inna aktywność naukowa. Zarówno w zakresie publikacji, działalności w projektach badawczych, prezentowania wyników badań na konferencjach, organizacji życia naukowego, jest to aktywność znacząca. Jak wspomniałem wcześniej, Michał Grygiel to badacz ugruntowanej już pozycji wśród specjalistów.

Zamieszczone tu uwagi krytyczne dotyczące prac Habilitanta nie zmieniają jednoznacznie pozytywnej oceny jego dorobku. Konkludując stwierdzam raz jeszcze, że Dr Michał Grygiel przedstawił do oceny dorobek w pełni uprawniający do otrzymania stopnia doktora habilitowanego i wnoszę o dalsze procedowanie postępowania habilitacyjnego.

Prof. dr hab. Artur Błazejewski

13. 06. 2023.
VIDI DECANUS
DZIEKAN
Wydziału Archeologii

prof. dr hab. Andrzej Michałowski